

Sygn. akt II AKa 4/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 31 stycznia 2014r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie II Wydział Karny w składzie:

Przewodniczący: SSA – Grzegorz Salamon (spr.)

Sędziowie: SA – Barbara Lubańska-Mazurkiewicz

SA – Zbigniew Kapiński

Protokolant: – st. sekr. sąd. Anna Grajber

przy udziale Prokuratora Leszka Woźniaka

po rozpoznaniu w dniu 31 stycznia 2014 r.

sprawy z wniosku Z. L.

w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie

na skutek apelacji, wniesionej przez pełnomocnika wnioskodawcy

od wyroku Sądu Okręgowego Warszawa - Praga w Warszawie

z dnia 31 października 2013 r. sygn. akt V Ko 482/12

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu Warszawa – Praga w Warszawie do ponownego rozpoznania.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 31 października 2013r. Sąd Okręgowy Warszawa - Praga w Warszawie oddalił wniosek Z. L. o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie w sprawie Sądu Rejonowego w Legionowie sygn. II K 1126/10.

Apelację od tego wyroku wniosła pełnomocnik wnioskodawcy. Zaskarżając wyrok w całości zarzuciła:

- błąd w ustaleniach faktycznych, polegający na stwierdzeniu, „...że niezasadnym z punktu widzenia ostatecznego rozstrzygnięcia w przedmiocie odpowiedzialności karnej stosowany w toku postępowania środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania był stosowany oczywiście niesłusznie”,
- obrazę przepisów postępowania – art. 7 i art. 410 kpk.

W konkluzji pełnomocnik wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku przez zasądzenie wskazanej we wniosku kwoty odszkodowania i zadośćuczynienia.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje.

Wniesiona przez pełnomocnika wnioskodawcy apelacja okazała się o tyle skuteczna, że doprowadziła do uchylecia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania. Nie ulegało bowiem

wątpliwości na gruncie ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd Okręgowy oraz zaprezentowanych w pisemnych motywach rozważań, że wyrok ten ostać się nie mógł, zaś merytoryczna jego zmiana przez sąd odwoławczy byłaby przedwczesna.

Do takiego wniosku skłania już sama lektura pisemnych motywów zaskarżonego wyroku, które z jednej strony zawierają oczywistą wewnętrzną sprzeczność, pozbawiającą wywód logicznej spójności, z drugiej podają w wątpliwość trafność interpretacji dyspozycji art. 553 § 1 kpk. Oto bowiem Sąd Okręgowy przyjmuje (oczywiście zresztą trafnie), że z niewątpliwie niesłusznym tymczasowym aresztowaniem, rodzącym odpowiedzialność Skarbu Państwa, mamy do czynienia wówczas, gdy „...było ono stosowane z naruszeniem przepisów kodeksu postępowania karnego... albo okazało się niezasadne z punktu widzenia ostatecznego (prawomocnego) rozstrzygnięcia w przedmiocie odpowiedzialności karnej, w świetle całokształtu okoliczności ustalonych w sprawie.” W przytoczonym fragmencie pisemnych motywów zaskarżonego wyroku Sąd, używając alternatywy rozłącznej (spójnik albo), wyraźnie daje do zrozumienia, że wystąpienie któregośkolwiek z równoważnych elementów tej alternatywy nakazuje przyjąć niewątpliwą niesłuszność tymczasowego aresztowania. Do takiej konkluzji skłania także dalszy fragment uzasadnienia wyroku stwierdzający, że oceny niewątpliwie niesłuszności tymczasowego aresztowania dokonuje się ex nunc, przez pryzmat całokształtu okoliczności z momentu rozstrzygnięcia w przedmiocie wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie.

Po takiej deklaracji poglądów Sądu Okręgowego należało oczekiwać, że Sąd ten rzeczywiście w swoim orzeczeniu weźmie pod uwagę „całokształt okoliczności ... z momentu rozstrzygnięcia w przedmiocie wniosku”, w tym końcowe merytoryczne rozstrzygnięcie w przedmiocie odpowiedzialności karnej wnioskodawcy, który – jak wiadomo – został uniewinniony od dokonania zarzucanych mu czynów. Tymczasem całość dalszych rozważań sądu meriti sprowadza się do wykazania, że tymczasowe aresztowanie wnioskodawcy, oceniane w kontekście okoliczności uwzględnianych przez sąd w momencie orzekania o stosowaniu, bądź dalszym stosowaniu tego środka, nie tylko nie było niewątpliwie niesłuszne, ale wręcz słuszne i konieczne dla merytorycznego zakończenia postępowania karnego. Powyższe wskazuje na oczywistą niekonsekwencję w rozumowaniu Sądu Okręgowego, z jednej strony wynikającą ze sprzeczności przyjętych przesłanek teoretycznie zakładanych z tymi, które rzeczywiście zostały przyjęte w rozumowaniu, z drugiej, z pominięciem w owym rozumowaniu niezwykle istotnej linii orzecznictwa ukształtowanej przez uchwałę Sądu Najwyższego dnia 15.09.1999 w sprawie KZP 27/99 (LEX 37467). W orzeczeniu tym przede wszystkim – trafnie w ocenie obecnego składu Sądu Apelacyjnego – stwierdzone zostało, że Odpowiedzialność Skarbu Państwa z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania (art. 552 § 4 kpk) opiera się na zasadzie ryzyka. Bazując na tym założeniu Sąd Najwyższy dalej wyraża pogląd, że Prawomocne uniewinnienie, w zasadzie, stanie się zawsze podstawą ustalenia, że wcześniej stosowane tymczasowe aresztowanie było niewątpliwie niesłuszne... Akcentuje także rzecz wydaje się oczywistą, że skoro tymczasowe aresztowanie stosowane jest w sytuacji niepewności dowodowej co do sprawstwa i zawinienia aresztowanego, to w wypadku niemożności nie budzącej wątpliwości wykazania tego sprawstwa i zawinienia, zasada słuszności przemawiać będzie za przyjęciem ponoszonej właśnie na zasadzie ryzyka odpowiedzialności za szkodę i krzywdę wynikłe ze stosowania tego środka.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, orzekając w kwestii będącej przedmiotem rozpoznania w sprawie niniejszej, orzekające sądy winny mieć na uwadze także to, że stawiając obywatela w stan oskarżenia, państwo podejmuje ryzyko niemożności doprowadzenia do skazania osoby oskarżonej i skutków tego ryzyka nie może zniwelować nawet procesowa nielojalna postawa oskarżonego. Należy zdawać sobie sprawę choćby z tego, że owa nielojalność, zmierzająca np. do zakłócenia sprawności postępowania, może być wynikiem poczucia pokrzywdzenia niezasadnym oskarżeniem. Nie wydaje się jednak, aby powód nielojalnej postawy oskarżonego, jak również przyczyny jego uniewinnienia (nie zawsze przecież musi ono być efektem pojawienia się dowodów ewidentnie wskazujących na brak sprawstwa lub zawinienia) mogły powodować dokonywanie oceny niewątpliwie niesłuszności tymczasowego aresztowania wyłącznie przez pryzmat zawinienia organów procesowych na którymkolwiek etapie stosowania tego środka, z pominięciem wspomnianej zasady ryzyka. Oznacza to, że jeśli nawet – jak akcentuje Sąd Okręgowy w uzasadnieniu swego wyroku w sprawie niniejszej – przy orzekaniu o tymczasowym aresztowaniu nie doszło do obrazu któregośkolwiek z przepisów kodeksu postępowania karnego odnoszących się do tej instytucji procesowej, a

jednocześnie zastosowanie tego środka było niezbędne dla umożliwienia w ogóle prowadzenia postępowania karnego (np. na skutek postawy oskarżonego), nie zwalnia to sądu orzekającego w przedmiocie wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie za tymczasowe aresztowanie z obowiązku uwzględnienia przy dokonywaniu oceny niewątpliwej niesłuszności tego środka odpowiedzialności Skarbu Państwa z uwzględnieniem zasady ryzyka.

Już zatem te okoliczności powodowały, że zaskarżone orzeczenie ostać się nie mogło, na co trafnie wskazywał w apelacji pełnomocnik wnioskodawcy podnosząc choćby zarzut obrazy art. 410 kpk. Zdecydowanie bowiem jednostronną i niewyczerpującą okazała się analiza Sądu Okręgowego przesłanek istotnych dla ustalenia czy tymczasowe aresztowanie wnioskodawcy cechowała niewątpliwa niesłuszność.

Niezależnie od tego wskazać należy na bardzo daleko idącą lakoniczność uzasadnienia zaskarżonego wyroku, które skoncentrowało się (a i w tym przypadku w sposób dalece uproszczony) na wskazanych wyżej okolicznościach, zupełnie pomijając te, na które powoływał się wnioskodawca, a do których słusznie odwołuje się autor apelacji. Musi to oznaczać, że okoliczności te zostały przez sąd meriti pominięte przy orzekaniu, ze szkodą dla ocen i ustaleń faktycznych.

W tym miejscu należy mocno podkreślić, że powyższe rozważania sądu odwoławczego były tylko częściowym powodem uchylecia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania. I nie miały on praktycznego znaczenia, gdyby drugi z powodów oddalenia wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie Z. L. był tak niewątpliwy jak uznał to ten sąd, nawet jeśli w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia powód ten określony został jako drugorzędny. Otóż, Sąd Okręgowy ustalił (według tego Sądu w sposób nie budzący wątpliwości), że tymczasowe aresztowanie wnioskodawcy w sprawie niniejszej, zostało zaliczone na poczet kary wymierzonej mu w sprawie XVIII K 364/02. I gdyby to ustalenie było rzeczywiście tak oczywiste i niewątpliwe to orzeczenie o oddaleniu wniosku byłoby zasadne, i to niezależnie czy tymczasowe aresztowanie wnioskodawcy było niewątpliwie niesłuszne, czy też nie. Jest bowiem oczywiste, że procesowo prawidłowe i dokonane przez właściwy organ zaliczenie tymczasowego aresztowania stosowanego w jednej sprawie, na poczet prawomocnie orzeczonej kary pozbawienia wolności w innej sprawie, wyklucza możliwość skutecznego dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia za owo aresztowanie, nawet, jeśli było ono niewątpliwie niesłuszne w rozumieniu art. 552 § 4 kpk.

Jednak w sprawie niniejszej również kwestia zaliczenia tymczasowego aresztowania w sprawie II K 1126/10 na poczet kary pozbawienia wolności orzeczonej w sprawie XVIII K 364/02 nie została przez Sąd Okręgowy zbadana odpowiednio wnikliwie i wszechstronnie.

Przede wszystkim zauważyć należy, że warunkiem takiego zaliczenia jest wydanie przez uprawniony sąd orzeczenia o zaliczeniu w trybie art. 417 kpk. Jak się wydaje, postanowienie takie w sprawie XVIII K 364/02 nie zapadło, skoro brak go w aktach tej sprawy. Nie wiadomo zatem na jakiej podstawie Sąd Okręgowy orzekając w sprawie niniejszej dokonał ustalenia, że do zaliczenia doszło. Rażąco lakoniczne „rozważania” sądu I instancji jej nie wskazują.

Niezależnie jednak od tego zasygnalizować należy problem, którego w ogóle sąd meriti nie dostrzegł, a który wymaga zbadania dla ewentualnego ustalenia czy i ewentualnie w jakim zakresie to zaliczenie będzie możliwe. Chodzi o to w jakiej części wnioskodawca rzeczywiście odbył karę pozbawienia wolności orzeczoną w sprawie XVIII K 364/02. Pamiętać należy, że Z. L. osadzony został w jednostce penitencjarnej po przetransportowaniu do Polski ze S. na skutek (...) wydanego w sprawie II K 1126/10, który – co istotne – nie obejmował sprawy XVIII K 364/02, a tym samym uniemożliwiał bezpośrednio wprowadzenie do wykonania tej kary, które mimo to nastąpiło – jak się wydaje „decyzją” dyrektora jednostki penitencjarnej. Oczywiste jest, że dyrektor takiej „decyzji” podjąć nie mógł. Orzeczenie Sądu Okręgowego w tej kwestii zapadło dopiero w dniu 12 marca 2009r., po uzyskaniu stosownej zgody sądu (...) na objęcie (...) także wykonania kary w sprawie XVIII K 364/02, na co zresztą trafnie zwracał uwagę pełnomocnik wnioskodawcy we wniosku. Powyższe może oznaczać, że w rzeczywistości Z. L. karę tę formalnie zaczął odbywać dopiero od tej daty, zaś do niej wykonywane było wobec niego tymczasowe aresztowanie w sprawie II K 1126/10. Precyzyjne ustalenie tych okoliczności, w tym także jednoznaczne ustalenie kiedy faktycznie wnioskodawca został

zatrzymany na terenie S. (tu brak jednoznacznych danych), ma istotne znaczenie dla orzekania w sprawie wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie za tymczasowe aresztowanie (oczywiście po ewentualnym ustaleniu, że było ono niewątpliwie niesłuszne), przy założeniu, że możliwe będzie rozstrzygnięcie w tej kwestii w oparciu o zaliczenie tymczasowego aresztowania na poczet kary pozbawienia wolności orzeczonej w innej sprawie.

W tym stanie rzeczy uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania było konieczne.

Rozpoznając sprawę ponownie Sąd Okręgowy przede wszystkim podda należyście wnikliwej wszechstronnej analizie przepis art. 552 § 4 kpk, mając przede wszystkim na uwadze ugruntowany i akceptowany przez obecny skład Sądu Apelacyjnego kierunek orzecznictwa przyjmujący odpowiedzialność Skarbu Państwa za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie na zasadzie ryzyka, z ewentualnymi ograniczeniami wynikającymi z dyspozycji art. 553 § 1 i § 3 kpk. Niezależnie od tego niezbędne będzie wnikliwe i wszechstronne zbadanie w ponownym postępowaniu okoliczności związanych z wykonywaniem kary w sprawie XVIII K 364/02.